

БӨЛІМ: ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ

Театр және тарих

ЖАРИЯЛАНДЫ
16.11.2021СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/110199/>

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ профессоры, доцент Жанатаев Данат Жанатайұлы
Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ 1-курс магистранты Сұлтан Толғанай Абайқызы

Мен қазіргі қазақстандық театрдың сахна сыртын аралап, дәстүр мен классика деп аталатын нәрсені еске түсіруге тырысамын. Қазақстан театр өнерінің тарихы. Кинематограф және кәсіби музыкалық білім сияқты қазақ театрландырылған драмалық дәстүрі Кеңес өкіметінің орнауымен пайда болды. Содан кейін театрдың негізгі қызметі мәдени үгіт-насихат рөлінде болды. Иә, біздің халқымыз ежелден, Кеңес өкіметі орнағанға дейін, бай ауызша мұрасы бар ойын қойылымдарының театр мәдениетіне ие болған. Бірақ кәсіби, айталық, статикалық, театр институты ХХ ғасырдың басында ғана құрылды. Бұл жерде тек қазақ театры ғана емес, сонымен қатар қазақ театры әлі күнге дейін тұрып жатқан драматургиялық дәстүрлердің негізін еске түсіру мүмкін емес. Еліміздегі көптеген театр мекемелері ұлы қазақ жазушылары мен ақындарының есімімен аталған. Жүсіпбек Аймауытов атындағы қазақ музыкалық драма театры Павлодарда, Мұхтар Әуезов атындағы театр Алматыда, ал Жұмат Шанин атындағы қазақ драма театры Шымкентте жұмыс істейді. Сол кезде, ХХ ғасырдың басында, сахнаға Әміре Қашаубаев, Қалыбек Қуанышпаев, Елубай Өмірзақов, Қапан Бадыров, Шәкен Айманов, Құрманбек Жандарбеков, Күләш Байсейітова, шарлар Жиенқұлова, Әмина Өмірзақова шықты. Олардың барлығы классикалық әдеби бейнелерде ғана емес, сонымен қатар халыққа жақын фольклорлық әңгімешілер — батырлардың, сұлулар мен алаяқтардың бейнелерінде жарқырады.

Театр біртіндеп жетілдіріліп, Ұлы Отан соғысы жылдарында көшірілген сахна шеберлерінің ұлттық кадрлардың шеберлігін шыңдай түсті. Ал кәсіби театр білімінің тарихын Құрманғазы атындағы өнер институты құрды, онда театр факультеті ашылды. Кейінірек Мельпомена қызмет етушілерінің ұстаханасы бүгінгі күні Алматыдағы Т.Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы деп аталатынға айналды. Енді білім беру саласы бойынша оған Нұр-Сұлтандағы Қазақ ұлттық өнер университеті қосылды.

Қазақстандық мэтрлер Асанәлі Әшімов, Рубен Андриасян, Есмахан Обаев, Юрий Ханинги

және басқа да шеберлердің көптеген түлектері бүгінде Қазақстан театры мен киносының актерлік саласында жұмыс істейді. Бірақ бүгінгі күні режиссураның, драматургияның, сценографияның көптеген жас мамандарын спектакльдер бағдарламалары арқылы кездестіресіз бе?

XXI ғасырдағы Қазақстан театрлары

Қазақстан театр өнерінің қазіргі жағдайы туралы айтқанда, оны шағын «патшалық-мемлекет» ретінде елестетуге болады. Онда бәрі жақсы, өйткені бәрі басқаша. Мұнда барлық тіл және жас бағыттары бойынша дәстүрлі драмалық мемлекеттік құрылым, лицей шеберлері мен театр зертханаларының тәуелсіз қозғалысы ұсынылған.

Пішіндердің дамуы жүреді: драмалық үлкен, камералық, көшедегі қойылымдар мен оқулар бар. Қазақстанның театр әлемінде бәсекелестік бар, демек сапалы прогресс те бар. Әр театрдың өз жанкүйерлері бар. Сіз болжағандай, мұның бәрі-тек Алматы туралы. Жұмақ театр үйлерінің сипаттамаларын көрсететін жақшаға «жеміс-көкөніс» («АРТиШОК») және сандық әріптік көріністердің (28theatre) өте танымал есімдерін салыңыз. Қазақстанның басқа өңірлеріне келетін болсақ-бұл ұлы мәдени шөлейт. Кейбір жарылыстарды қоспағанда, бәрі бейбіт және тұрақсыз. Мысалы, Теміртауда олардың түз «RE: ОБЛОМОВ» қойылымымен жарылды, бірақ бұл продюсер және драматург Ольга Малышеваның жеке жетістігі.

Сұхбаттардың бірінде Ольга өзі бізге барлық үрдістер он жылға кешігіп келетінін атап өтті, бұл жалпы алғанда артта қалудың неғұрлым ұзақ мерзімін, мысалы, Нұр-Сұлтанда, түсіндіреді. Бұл жерде жағымды сәттер болады. М.Горький атындағы орыс драма театрында бұл шетелдік режиссер келгенде немесе Қуанышбаев атындағы Қазақ театрында — Кизи үлгісіндегі өткір материалды түсіндіргенде орын алады.

Бірақ театр өнері тек драматургия, актерлер мен режиссерлер ғана емес. Бұл жұмыс атқаратындар тыс сахна суретшілер жарық бойынша, киіміне, гримына, қоюшы, монтировщики, дыбыстаушы, көркем басшылары театр меңгерушілері, әдебиет өкінішке орай, Қазақстандағы бірде – бір жоғары оқу орны жарық бойынша суретші-мамандарды даярламайды. Жас кадрлар мұқият іріктеуден тек театрдың қалыптасқан дәстүрлі жүйесіне ену қабілетімен ғана емес, сонымен қатар уақыт пен моральда қалу мүмкіндігімен де өтеді. Қойылым және жоспарлау цехтарының көрінбейтін майдандарында кішкентай жалақыға театрдың ескі тұрғындары жұмыс істейді. Егер олар жоқ болса, онда кадрлардың шексіз айналымы жүз пайыз және сол себепті қамтамасыз етіледі. Мұнда жарты миллион орташа жалақы туралы әңгіме-бұл көз жасымен күлкі. Әрине, бұл муниципалды немесе мемлекеттік театрлар туралы. Бұл бүкіл командаға қатысты. Қазақстандағы актерлік шеберлік Асанәлі Әшімов пен Евгений Обаевтың Алматыдағы «бесігінде» шыңдалуда. Нұр-Сұлтанда да кадрлар ұстаханасы бар-бұл халық әртісі Гүлжан Аспетова, а.Омар, Лейла Бекназар, Сергей және Наталья Матвеевтердің «Қыз Жібек қазақ киносының» шеберханалары. Бүгінде бұл шеберханалардың түлектері театр сахналарында және киноиндустрияда жұмыс істейді. Жақында «менің сүйікті ағайым» спектаклінде доктор Астров бейнесінде көрермен

алдына шыққан сымбатты берік Айтжановты кім жақсы көрмейді (Чеховтың «ағайынға»не қойылды)?

Алтынай Нөгербектің «7+1» қойылымында (Кен Кизидің «көкек ұясының үстінде»романы бойынша) дарынды және көп қырлы көрерменді кім таңғалдырмайды?

Ал «Евгений Онегин» — ресейлік қоюшылар мен М. Горький атындағы елордалық театрдың труппасының коллаборациясының нәтижесі-труппаның жастар құрамында жүр. Ол жаңа және әдемі.Біздің жас режиссерлеріміз немесе актерлеріміз, немесе біздің талантты және ең нәзік драматургтеріміз сол жерде, шетелде, дала халқының ашық жаны мен даналығының дәстүрлерін оларды қарапайым ою-өрнектің артына жасырмай, замандастарын мақтанышпен таныстыратын сәтті табу жақсы болар еді.Мүмкін Қазақстандағы жастар жылы мен Ресейдегі театр жылы сәтті сәйкес келіп, осы арманның негізін қалайтын шығар? Біз » осында және қазір «туралы көбірек білгіміз келеді, өйткені бұл біз.Спектакльге барыңыз, иллюзиялар мен армандардың осы сиқырлы атмосферасына еніңіз және театрда жұмыс істемейтіндердің шынайы сүйіспеншілігін сезініңіз.

Театрға келгенде ескі өңсіз қабырғаларға мұқият қараңыз, күлімсіреу арқылы жасырылған толқуларға назар аударыңыз. Соңында, гардеробтағы заттарыңызды қабылдаған адамға күліңіз. Өйткені, театр ілгіштен емес, өзіңізден басталады.Сондықтан өзіміздің тарихымыздың тереңіне үңілгіміз келсе театрға барайық!

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.